

FRÅN FÖRFÖLJELSE TILL MORD

På 1930-talet inför Ungern lagar som begränsar den judiska befolkningens medborgerliga rättigheter. Landet, som leds av en nazistvänlig regering, allierar sig med Nazityskland strax efter krigsutbrottet. I mars 1944 ockuperar tyska trupper Ungern.

Under 1930-talet påverkas Ungern alltmer av Nazityskland både ekonomiskt och politiskt. Man inför lagar och bestämmelser, liknande dem i Tyskland, som reglerar vad landets judiska befolkning får och inte får göra. I valet 1939 får det nybildade nationalsocialistiska (nazistiska) partiet, tillsammans med andra små fascistiska (högerextrema) partier, cirka 25 procent av rösterna.

Ungern ställer sig på Tysklands sida

Vid krigsutbrottet förklarar sig Ungern, under ledning av statschefen amiral Miklós Horthy neutralt. Men några månader senare ställer man sig på Nazitysklands sida. Sommaren 1941 invaderar tyska trupper Sovjetunionen trots att stormakternas ledare, Hitler och Stalin, tidigare kommit överens om att de inte ska angripa varandra. Ungerns regering beslutar skicka hundratusentals soldater för att hjälpa den tyska armén vid östfronten. Judiska män diskrimineras och får inte göra militärtjänst, men tiotusentals tvingas att utföra tvångsarbete vid fronten.

Efter 1941 vill Nazityskland att man i Ungern ska samarbeta för att genomföra "den slutliga lösningen på judefrågan". Men den ungerska regeringen går inte med på detta.

Ungern ockuperas

Vintern 1943-1944 går det allt sämre för den tyska armén på östfronten. Tyskland känner även av hotet från de allierades förestående invasion av Västeuropa. I hemlighet förhandlar de ungerska ledarna med Storbritannien och Frankrike om att Ungern vill byta sida. Man ber Tyskland om att få kalla tillbaka sina trupper från fronten. När den nazistiska ledningen förstår att Ungern vill dra sig ur samarbetet med Nazityskland beslutar sig Hitler för att agera.

Ungerska judar tvingas utföra tvångsarbete vid fronten.

Den 18 mars 1944 blir den ungerske statschefen, amiral Miklós Horthy, inbjuden av Adolf Hitler till slottet Klessheim i Salzburg, Österrike, för att diskutera den militära situationen. Medan samtalen pågår marscherar tyska trupper mot Budapest. Morgonen därpå når trupperna staden och den 19 mars inleds den tyska ockupationen av Ungern. Omedelbart placeras tyskar och nazistvänliga ungrare på flera viktiga statliga tjänster. Miklós Horthy är fortfarande officiellt Ungerns statsöverhuvud, men tvingas att tillsätta en tyskvänlig premiärminister.

Judiska män läser ett meddelande från den nazistiska ockupationsmakten.

Antijudiska åtgärder

Våren 1944 finns cirka 800 000 judar i Ungern. Situationen för de ungerska judarna har länge varit svår. Redan 1938 infördes antijudiska lagar. Efter den tyska ockupationen blir förhållandena ännu sämre. Den tyske SS-officern Adolf Eichmann, som har en betydande roll i förföljelsen av judar, blir ansvarig för att i Ungern organisera deportationerna (transporterna) av judar. Som på andra platser med en större judisk befolkning kräver Eichmann att judiska råd ska bildas. De görs ansvariga för att nazisternas order följs. På detta sätt begränsar tyskarna sin kontakt med judarna.

Strax efter ockupationen beordras alla judar bära en sexuddig gul stjärna väl synlig på ytterplagget. Precis som i andra tyskockuperade områden genomför man nu en rad antijudiska åtgärder. Judar förbjuds till exempel att ha radioapparater, cyklar och telefoner. De får inte resa utan tillstånd eller byta adress. Ett antal judiska ledare arresteras.

Listan visar antalet judar som tyskarna räknar med finns i olika länder i Europa. *Judenfrei* vid Estland innebär att landets judiska befolkning flytt österut eller mördats.

Land	Zahl
A. A. Östmark	131.800
Ostgebiete	43.700
Generalgouvernement	420.000
Bialystok	2.284.000
Protektorat Böhmen und Mähren	400.000
Estland - judenfrei -	74.200
Lettland	3.500
Litauen	34.000
Belgien	43.000
Dänemark	5.600
Frankreich / Besetztes Gebiet	165.000
Unbesetztes Gebiet	700.000
Griechenland	69.600
Niederlande	160.800
Norwegen	1.300
B. Bulgarien	48.000
England	330.000
Finnland	2.300
Irland	4.000
Italien einschl. Sardinien	58.000
Albanien	200
Kroatien	40.000
Portugal	3.000
Rumänien einschl. Bessarabien	342.000
Schweden	8.000
Schweiz	18.000
Serbien	10.000
Slowakei	88.000
Spanien	6.000
Türkei (europ. Teil)	55.500
Ungarn	742.800
UdSSR	5.000.000
Ukraino	2.994.684
Weißrussland ausschl. Bialystok	446.484
Zusammen: über	11.000.000

"Den slutliga lösningen på judefrågan"

I januari 1942 hölls ett möte i förorten Wannsee utanför Berlin, där höga nazistiska officerare och tjänstemän kom överens om hur man skulle samordna vad nazisterna benämnde "den slutliga lösningen på judefrågan". Planen, som förmodligen hade bestämts någon gång under sommaren eller hösten 1941, var att "finkamma" Europa från väster till öster för att hitta alla judar.

Redan innan konferensen i Wannsee hade dödandet av judar och romer startat genom masskjutningsaktioner, i framför allt östra Polen. Förtintelselägren Chelmno i västra Polen och Belzec i östra Polen hade börjat byggas före

mötet i Wannsee. Chelmno togs i bruk i december 1941 och Belzec i mars 1942. Ytterligare två läger i byarna Sobibor och Treblinka påbörjades under våren 1942. De byggdes alla med ett enda syfte – att snabbt döda så många människor som möjligt. Ett fåtal fångar togs ut till arbete. Alla andra mördades omedelbart vid ankomsten till lägren. Hundratusentals judar transporterades med tåg från länder ockuperade av Nazityskland till förintelselägren i Polen. Totalt mördades nästan två miljoner människor i dessa fyra läger.

Två läger byggdes som både förintelseläger och så kallade koncentrationsläger, där fångarna skulle

hållas inspärrade: Auschwitz-Birkenau och Majdanek. Koncentrationslägret Auschwitz inrättades 1940 i den polska staden Oswiecim. Då antalet fångar ökade bestämde sig SS (*Schutzstaffeln*, tyska för "skyddskårer") för att bygga ännu ett läger i byn Birkenau cirka tre kilometer från Auschwitz. I Birkenau, eller Auschwitz II som lägret officiellt benämndes, byggdes ett förintelseläger med gaskamrar. Från våren 1942 var Auschwitz-Birkenau ett kombinerat arbets- och förintelseläger. Gaskamrarna i Auschwitz-Birkenau användes till november 1944. Då hade uppskattningsvis en miljon judar och cirka tjugotusen romer mördats där.